
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Haapalainen, Riikka

Hiljennetyn tiedon aktivismia: Silent University (Hiljainen yliopisto)

Published in:
Yhteisötaiteen etiikka

Julkaistu: 04/10/2021

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Please cite the original version:
Haapalainen, R. (2021). Hiljennetyn tiedon aktivismia: Silent University (Hiljainen yliopisto). teoksessa L. Kantonen, & S. Karttunen (Toimittajat), *Yhteisötaiteen etiikka: Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle* (10 toim., Vuosikerta Kokos julkaisuja, Sivut 194-213). (Kokos). Taideyliopisto.

This material is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all or part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorised user.

Riikka Haapalainen

HILJENNETYN TIEDON AKTIVISMIA: SILENT UNIVERSITY (HILJAINEN YLIOPISTO)

Vuonna 2009 kuvataiteilija Eemil Karilalla oli *Surface Values*-näyttelyprojekti Program Galleryssa Berliinissä. Galleriatila oli tyhjä. Tosin vaikutelma tyhyydestä muuttui jo seuraavassa hetkessä, kun galleriatila pimeni. Musta uv-valo toi esiin koko lattiapinnan alalta vedetyt, uv-valoa heijastavat jättisuuret siveltimenvedot. Siveltimenvedot oli lattiaan mopannut gallerian osa-aikainen siistijä, ukrainalaissyntyinen Ludmila. Ludmilan lattianpesuveteen oli sekoitettu uv-mustetta, joka oikeassa valaistuksessa paljasti siistijän jokaisen liikkeen ja mopinvedon.

Ludmila oli lupautunut osaksi Karilan sosiaalista maalausta kahdella ehdolla: ensiksikin, ettei hänen muotokuvaansa liitetäisi osaksi teosta tai sen dokumentaatiota, ja toiseksi, että hän saisi olla mukana vain etunimellään. Anonymiteetti oli tärkeää, sillä Ludmilan edelleen Ukrainassa asuvalle aviopuolisolle oli kerrottu, että hän työskentelisi Berliinissä koulutustaan vastaavassa ammatissa sairaanhoitajana.

Karilan ja työperäisen maahanmuuttaja Ludmilan yhteistyö toi konkreettisesti esiin sen, kuinka neutraali galleriatila on neutraali vain näennäisesti. Taiteen kenttä ei ole irrallaan siitä dynamiikasta, jossa yhteiskunnalle keskeisten toimintojen jatkuvuuden mahdollistaa mekanismit, jotka tarjoavat yksille etuoikeuden toteuttaa itseään ja tehdä osaamistaan näkyväksi, kun taas toisten tieto ja kokemus hiljennetään, marginalisoidaan: Ludmilan kokemus ja taito sairaanhoitajana samalla tavoin kuin hänen jokapäiväinen siistimistyönsä galleriassa jää näkymättömiin. Taiteen kentän ihmisiä eriyttävät—samanaikaisesti sisään kutsuvat ja ulostyöntävät—prosessit tekevät välttämättömäksi sen, että taiteen tarkastelussakin on hajautettava katse myös

toiminnan eettisiin perustuksiin (ks. myös esim. Andrea Fraserin *Open Plan* -näyttely Whitney Museumissa 2016 tai Azoulay 2019). Miten tuottaa tilaa Ludmilan kaltaisten, eri syistä hiljennettyjen ja huomaamattomaksi tehtyjen tiedoille ja osaamisille?

Ludmilan tapaus on vain yksi lukemattomista. Ilmastokriisi, sodat, köyhyys ja työttömyys sekä muut globaalit prosessit synnyttävät jatkuvasti ylikansallista siirtolaisuutta ja pakolaisuutta. Tämän muuttoliikkeen on nähty olevan syytä sille, että Ludmilan tavoin koulutettuja ihmisiä kansalaisuuden, ihonvärin tai muun taustatekijän takia on hiljennetty. Tässä artikkelissa tarkastelen *Hiljainen yliopisto* -projektia (*Silent University*), jonka taiteilija-aktivisti Ahmet Ögüt käynnisti 2012 solidaarisuuden osoituksena maailman hiljaisille ja hiljennetyille.¹ Avaan tekstissäni Hiljaisen yliopiston taideaktivismia erityisesti postkolonialistista teoriaa soveltaen ja kriittiseen pedagogiikkaan tukeutuen. Rakennan eettistä suhdettani Hiljaiseen yliopistoon tunnistuen, että kannan ruumiissani ja kirjoituksessani valkoisten etuoikeutettujen yliopisto-, yhteiskunta- ja taidekäsitystä.

Hiljainen yliopisto käynnistyi alun perin Tate-museon ja Delina Foundationin yhteistyönä Lontoossa, jossa se toimi myös taiteilijavetoisessa Showroom-galleriassa. Alusta alkaen Hiljaisen yliopiston toimintaperiaatteet ovat olleet liikkuvia ja laajenevia. Se sai 2013 muun muassa uuden toimipisteen Tensta Konsthallista, Ruotsista. Saksaan Hiljainen yliopisto laajeni vuonna 2014 ensin Hampuriin ja sitten Müllheimiin, Ruhrin alueelle 2015. Lisäksi Hiljainen yliopisto on toiminut ainakin Ammanissa, Jordaniassa; Pariisissa, Ranskassa; Ateenassa, Kreikassa sekä Kööpenhaminassa, Tanskassa. Jokaisessa toimipaikassa projektin käynnistämisen edellytyksenä on ollut sitä isännöivä taideinstituutio sekä kokoontumistila, budjetti ja paikallinen koordinaattori (Ögüt & Malzacher 2016, 14). Itse astuin 2016 sisään Hiljaiseen yliopistoon sattumalta ollessani Tensta konsthallissa aivan tavallisella näyttelyvierailulla. Selailin yliopiston kaikille avoimia opetuskansioita ja näin, kuinka pian käynnistyvään yliopiston kokoontumiseen alkoi pikkuhiljaa kerääntyä osallistujia. Minun valkoisuuttani ei Hiljaisen yliopiston opetustilanne tarvinnut.

Hiljainen yliopisto luotiin oppimisalustaksi, jossa opettajina ja opiskelijoina toimii pääasiassa uuden asuinmaansa pakolaisiksi, turvapaikanhakijoiksi ja siirtolaisiksi määrittämiä ihmisiä. Yliopiston toimintaan on voinut osallistua esimerkiksi Kurdistanissa syntynyt ja Tukholmassa asuva turvapaikanhakija, Müllheimissä asuva marokkolainen psykologi, Lontoossa asuvat angolalainen kokki ja kongontasavaltalainen sairaanhoitaja tai Nigeriasta Hampuriin saapunut pakolainen. Tyypillisesti osallistujilla on ollut lähtömaissaan akateeminen koulutus ja ammatillinen ura, jota he eivät ole pystyneet uudessa kotimaassaan jatkamaan. Katkoksen syynä on ollut henkilöiden asema pakolaisina tai turvapaikanhakijoina: uusi asuinmaa ei välttämättä tunnista jo suoritettuja tutkintoja tai paluu akateemiselle uralle voi estyä muista syistä. Heistä on tehty hiljaisia.

Hiljaisuus ja olemassaolon prekaarisuus

Miten hiljaiseksi tekeminen tapahtuu—ja suhteessa kehen tai mihin ollaan hiljaa? Hiljaisen yliopiston opettaja- ja opiskelijakunnasta valtaosa elää poikkeustilassa. He ovat ehkä ylittäneet nykyisen asuinmaansa rajan niin sanotusti väärästä suunnasta tai väärän passijonon kautta. Rajanylitys on käytännössä mitätöinyt heidän taitonsa ja osaamisensa tai vähintäänkin siirtänyt osaamisen uudelleenaktualisoimista. Maahan pakolaisina saapuvia kohdellaan usein vieraina, muukalaisina, tunkeutujina, kategorisesti toisina tai alisteisina, kuten Sellars (2014) on koskettavasti kuvaillut. Samanlainen vierautettu suhtautumistapa liitetään myös osaamiseen ja ajatteluun, jota he kantavat mukanaan. Pakolaiset ja työperäiset maahanmuuttajat ovat juuriltaan irrotettuja yhteiskunnan jäseniä; toimintakykyisiä vailla toimintavaltaa tai -oikeutta. Siirtolaisuuden tuottamaa odotuksen tilaa on kuvattu ihmisarvon riistämisenä tai vähintäänkin ihmisarvon lykkäämiseksi: siirtolais- ja pakolaistaustaiset ihmiset eivät enää kuulu lähtömaahansa mutteivät ole vielä uuden kotimaansaakaan täysivaltaisia jäseniä.

Yksi ihmisarvon pidättämisen tai lykkäämisen muoto on hiljaisuuteen asettaminen. Tämä hiljaisuuden katvealueelle

1. Ks. *Silent Universityn* kotisivut <http://thesilentuniversity.org>.

sijoittaminen on osoitus olemassaolon prekaarisuudesta, epävarmuudesta ja -vakaudesta. Hiljaisten prekaarisuus rakentuu aina alisteisuudelle suhteessa jo vallassa olevaan, varmoihin ja vakaisiin toimijuuksiin. Systemisen rasmin näkökulmasta—pysyvyyden ja vakauden logiikasta—toisten prekaarin aseman ylläpito voi olla tarkoituksenmukaista ja siksi luonnollistettua.

Gayatri Spivak on tarkastellut vaientamisen käytäntöjä alisteisuuden näkökulmasta: sitä, minkälainen dynamiikka johtaa vaientamiseen ja keiden toimesta. Näissä dynamiikoissa Spivak tunnistaa vahvaa determinismiä, jonka perusteella yksilön tausta, erityisesti etnisuus ja ei-länsimaalaisuus, määrittää voimakkaasti, mistä asioista ja millä foorumeilla kukin saa puhua (Spivak 2012, 431). Hiljainen yliopisto pyrkii toiminnollaan purkamaan juuri tätä Spivakin havaitsemaa determinististä kierrettä moninaistamalla erityisesti akateemisia ääniä ja sisältöjä. Hiljainen yliopisto käytännöllään purkaa Spivakin kuvaamaa determinististä kierrettä luomalla avaruutta ja tilaa sen kuvitellulle, minkälaisessa yhteiskunnassa projektin osallistujat ja aktivistit haluaisivat elää. Ensisijainen yhteiskuntavisiio on kaikille yhteinen: yhteiskunta, joka perustuisi yhdenvertaisuuteen ja sosiaaliseen integraatioon (Bağcıoğlu 2016, 15).

Siten Hiljaisen yliopiston hiljainen vastarinta tuo vasta-voimaa ja -rintaa siihen, miten tietoa yhteiskunnassa jaetaan ja miten asiantuntijuutta performatiivisesti—jatkuvasti toistuvien teoin—synnytetään valkoisesta etuoikeudesta käsin. Esimerkiksi Ruth Frankenberg (1993, 1, 7) on kirjoittanut valkoisuudesta rodullistettuna etuoikeutena ja normatiivisena lähtökohdiana, joka läpäisee kaiken yhteiskunnallisen ja sosiaalisen tarkastelun. Valkoisuuden etuoikeutetusta positiosta käsin myös koulutus ja sen sisällöt luonnollistuvat. Saman ajatuksen ovat esittäneet myös bell hooks (1997) luonnehtiessaan valkoisuutta "tiedostamattomaksi" toimintoja ohjaavaksi käytänteeksi ja Gloria Wekker (2016) puhuessaan valkoisesta viattomuudesta. Juuri valkoisuuden positiota vastaan myös Hiljaisen yliopiston tietokäsitys ja toiminnan eettisyys asettuu: vasta kun valkoisuuden näkymättömät ja vaikeasti määriteltävät käytännöt—vaikkapa tietokäsityksen yhdenmukaistaminen—tehdään

näkyviksi, voidaan niiden epäarvoisuutta tuottavia instituutio-naalisia rakenteita muuttaa.

Hiljaisen yliopiston yliopistolliset tunnusmerkit

Instituutioihin on sisäänrakennettu ajatus organisaatiosta: yhteistä toimintaa tukevasta järjestyksestä ja rakenteesta. Hiljaisessa yliopistossa tämän organisatorisen järjestyksen luovat isäntäorganisaation tarjoamat tilat ja huonekalut sekä vahva visuaalinen identiteetti, joka näkyy erityisesti kirjajhyllyjen keltamustilla yliopiston logoilla varustetuissa kansioissa, joihin on tulostettu opiskelumateriaalia ihmisten luettavaksi. Juuri näistä tunnusmerkeistä ymmärsin myös vierailullani Tensta konsthalliin astuneeni sisään Hiljaiseen yliopistoon.

Hiljaisen yliopiston toiminta on peruslähtökohdiltaan samankaltaista kuin missä tahansa muussa yliopistossa, vaikka se toimiikin taideinstituutioiden sisällä. Siten sen toiminta ei ole parasiittimaista (vrt. Serres 1982) tai esimerkiksi mimeettiseen representaatioon perustuvaa toimintaa. Hiljaisen yliopiston toimipisteissä järjestetään luentoja, keskustelu- ja muita tilaisuuksia, tehdään julkaisuja ja kerätään arkistomateriaalia. Hiljaisessa yliopistossa sisällöt määrittyvät avoimiksi, aina kulloistenkin toimintaan osallistuvien yliopistolaisten ja tarpeiden mukaan. Opetusta on annettu moninaisista aiheista, kuten Mitä lapset (pakolaisperheissä) tarvitsevat psykologiseen kehitykseensä? Sharian lakien ja ruotsalaisen poliittisen järjestelmän vertailu, Kuinka aloittaa oma yritys, Arabialaisen kalligrafian kymmenen tyyppiä, Sukupuolikontaktissa leviävät taudit ja HIV:n historia. Yliopistoon tuodut opetussisällöt näyttävät suoraan sen, mitä merkitsee tiedollisesti ja kokemuksellisesti olla pakolainen tai turvapaikanhakija 2010-luvulla.

Hiljaisesta yliopistosta on kuitenkin riisuttu joitakin keskeisiä instituutionaalisen koulutusjärjestelmän muotoja. Opiskelijoille ei esimerkiksi tarjota opintopisteitä tai tutkintoa, jotka todistaisivat yliopistollisista opinnoista tai saavutuksista. Jäljelle on jäänyt tiivistynyt ajatus yliopistosta eli toiminnan

perustana olevasta korkeimmasta tiedontuotannosta. Siinä ei ole kyse tietoa arvottavista hierarkioista, vaan erilaisen tiedon kunnioittamisesta (ks. Rancière 1991). Samalla kun Hiljainen yliopisto tarjoaa paikan oppimiselle ja opettamiselle, se luo vaihtoehtoja (poliittista) kieltä. Yhteisen kielen ja yhteisen sanaston luominen onkin keskeistä: sanojen ja jaettujen diskurssien kautta luodaan yhteistä toimijuutta.

Hiljaisen yliopiston kaltaisia, museotilassa tai muissa julkisissa paikoissa lukemiseen ja tekstien jakamiseen liittyviä projekteja on 2000-luvulla esiintynyt taiteessa paljon (esimerkiksi Copenhagen Free University, Jeanne van Heeswijkin Public Faculty, Ofri Cnaanin Schoooooool With Many Holes tai jopa Jani Leinosen Tottelemattomuuskoulu, ks. lisää Haapalainen 2018, 150–195). Nämä erilaiset oppimista käsittelevät, usein aktivistiset taideprojektit on vakiintuneesti liitetty niin sanottuun nykytaiteen ja kuratoinnin kasvatukselliseen käänteeseen, jossa taiteen sisältöjä ja yleisösuhteita ohjaa kiinnostus tiedon ja tietämisen prosessuaalisuuteen ja taiteen vastaanotto-prosessissa syntyvään uuteen, tilannesidonnaiseen tietoon (Vidokle 2008 ja 2010; Rogoff 2010a; Haapalainen 2018). Keskustelu nykytaiteen kasvatuksellisesta käänteestä selittää myös sen, miksi Hiljaisen yliopiston taustaorganisaatioina toimivat juuri taideinstituutit ja -tapahtumat.

Koulun ja yliopiston ajatus on nykytaiteen kasvatuksellisen käänteen diskursseissa avautunut kahteen suuntaan. Yhtäältä koulu on nähty Michel Foucault'n (1980) tapaan yhtenä keskeisenä sosiaalisen kontrollin ja vallan muodoista, jolloin se ylläpitää yhteiskuntaan sisäänrakennettua hierarkkista valtaa (ks. myös Rancière 1991, 4–7), mikä on juuri sitä 'valkoisuutta' jota muun muassa Frankenberg kritisoi. Tällöin koulu ei ole ainoastaan oppimisen paikka vaan myös yhteiskuntaan, sen arvoihin ja ideologioihin sosiaalistumisen paikka. Toisaalta koulun ja yliopiston voi nähdä Irit Rogoffia (2007) seuraten potentiaalina, uuden luomisen ja oppimisen mahdollistajana, jossa toiminta ja osallistuminen ei rajaudu sen mukaan minkälaisia kykyjä ihmisillä on. Hiljainen yliopisto liittyy erityisesti jälkimmäiseen, uuden esiintuomisen diskurssiin, jossa kyvyt eivät rajaa

tai kategorisoi ihmisiä. Se asemoituu vastarintaan suhteessa vakiintuneempaan yliopistolaitokseen: toteaa sen epäonnistuneen yhteisön ja elämän palvelemisessa.

Se, että Hiljainen yliopiston aktivistinen toiminta kantaa nimenomaisesti 'yliopisto' -sanaa, vie sen toiminnan osaksi neuvottelua siitä, kenellä on mandaatti opettaa ja tuottaa tietoa. Jos yliopistoinstituutio edustaa niin sanottua korkeinta tietoa, määrittää yliopisto-sanana käyttö sekä toiminnan synnyttämän tiedon laadun että sen, kenellä on oikeus opettaa ja minkälaisin kommunikaatio- ja asiantuntijasuhtein. Yliopisto edustaa samanaikaisesti edistystä ja pysyvyyttä. Hiljainen yliopisto tuo yliopisto-sanaan sisältöjä ja käyttöyhteyksiä—hetkellisyyttä ja haurautta—joita vakiintunut akateeminen maailma feminististä ja queer-pedagogiikkaa lukuun ottamatta (ks. Hyvärinen, Koistinen & Koivunen 2021) ei välttämättä tunnusta.

Platonin Akatemiassa luotu yliopiston alkuperäinen merkitys korosti palvelusta, tiedon yhteistä jakamista ja tuottamista oppiarvojen, tutkintorakenteiden, vaurastumisen tai muiden mitattavissa tai nimettävissä olevien päämäärien sijaan (Baltes 1993). Siten se loi radikaalit juuret klassiseen länsimaisen sivistysyliopiston ihanteeseen, jossa keskeisenä lähtökohtana oli akateeminen vapaus: uuden tiedon tuottamisen intressittömyys ja avoimuus vailla suoraan velvoittavia kytköksiä yhteiskuntaan tai sen poliittisiin tai muihin utilitaristisiin tarkoituksiin. Platonin Akatemiassa opetus pohjasi tiedon yhteisölliseen jakamiseen ja keskusteluihin. Näissä keskusteluissa väistämättä syntyi sivutuotteena myös vaihtoehtoja vallitseville tietokäsityksille.

Yliopiston tehtävänä on luoda kaikille hyvää. Mutta viimeistään 2000-luvun alkaessa ja uusliberalistisen ideologian vakiintuessa on havahduttu maailmanlaajuisesti siihen, kuinka yliopistolaitos enenevästi rajaa tarjoamansa hyvän vain niille, joilla on rahaa tai oikeanlainen tausta (vrt. Bolognan prosessi; ks. esim. Haapalainen 2018). Opetuksesta ja tiedosta on tehty kauppatavaraa ja rankingia, oppimisesta taloutta ja kilpailukykyä. Samaan aikaan opetussisällöissä korostuu yhteismitallisuus, mikä yhdenmukaistaa ja kaventaa myös ajatusta yliopiston luomasta 'hyvästä'. Vallitseva yliopistoajattelu ei ota huomioon sitä,

että jokainen yksilöopiskelija on eri tavoin tarvitseva ja siksi kokee myös hyvän eri tavoin: hyvä alhaalta ylöspäin näyttäytyy toisena kuin ylhäältä alaspäin katsottuna. Siksi Hiljainen yliopisto peräänkuuluttaa pieniä alustoja, herkkiä ja mukautuvia rakenteita, jossa elää ja omalakisesti liikkuu tapaus tapaukselta -ajattelu (vrt. Ögüt & Malzacher 2016, 22). Samankaltaisista päämääristä on kirjoittanut muun muassa Henry Giroux (2013), joka pitää demokratian säilymisen kannalta välttämättömänä kasvatuksen synnyttämistä uudelleen ja kaiken opetuksen suuntaamista yhteyteen muun elämän kanssa.

Hiljaisen yliopiston tekee instituutiona erityiseksi sen vastuullinen toimijuus eli sisäisesti eettinen asenne. Koska Hiljaisen yliopiston konsepti on liikkuva ja muuntuva vailla alisteista sidosta tiettyyn instituutioon, on projektia vaikea kaapata osaksi isäntäorganisaation julkisuuskuvaa tai osaksi viihdeteollisuutta, kuten Bağcıoğlu (2016, 13) asiaa luonnehtii. Hiljaisen yliopiston tee-se-itse-aktivismi, itseorganisoituminen, itseoppiminen ja -opettaminen toisaalta hyödyntää yliopistojen edustuksellista logiikkaa mutta vastustaa etäisyyttä tarkasteltavaan kohteeseen ylläpitävää representaatiota (ks. Haapalainen 2018, 172–173) ja tuotteistamista.

Hiljaisen yliopiston pedagoginen rakenne ylittää normatiivisen ja rotuun, etniseen taustaan tai yhteiskunnalliseen statukseen liittyvän kasvatuksen, joten se avartaa ei-tietämisen ja tiedontuotannon mahdollisuuksia. Se ehdottaa uutta instituutiota olemassa olevien yliopistojen, siirtolaislakien ja muiden hallinnollisten ja lainsäädännöllisten ja taloudellisten rajoitteiden ulkopuolella. Yliopisto-sana liittyy Hiljaisen yliopiston toiminnan yhden diskurssin sisään, samaan aikaan kun Hiljainen yliopisto siirtää itsensä tuon diskurssin ulkopuolelle—koettelee ei-binäärisyydellään sen kielellisiä ja semanttisia rajoja.

Avartaessaan yliopistoon liittyviä diskursseja ja toteutessaan osin taideinstituutioissa huokoistaa Hiljainen yliopisto myös ajatusta taiteesta ja aktivismista. Näissä uudenlaisissa sisällöllisissä ja toiminnallisissa kytköksissä on mahdollisuus toisinajattelemiseen ja -näkemiseen, muutokseen. Yhtäältä oppisisällöt voimauttavat, toisaalta ne asettavat vaateen ajatella

toisin myös opetusta ja sen sisältöä: siitä tehdään kriittisen ja eettisen tarkastelun kohde. Ne sisällyttävät oppimiseen myös kysymyksen empatiasta ja etiikasta. Tämän takia onkin välttämätöntä, että Hiljaisen yliopiston toiminta tapahtuu julkisesti jaetuissa tiloissa. Osallistamalla julkiseen keskusteluun ja avautumalla yhteiskuntaan rakentuu Hiljaisesta yliopistosta näkyvä ja moniääninen poliittinen voima.

Hiljennettyjen julkinen ja ehdottoman vieraanvarainen näyttäytymistila

Yhden mahdollisen luennan Hiljaisen yliopiston hiljaiseen vastarintaan tarjoaa valtaa ja tilan problematiikkaa tutkineen filosofi Hannah Arendtin ymmärrys julkisen tilan luonteesta ja yhdessäolosta. Hänen mukaansa ihmiset näyttäytyvät toisilleen julkisessa tilassa puheen ja toiminnan kautta (Arendt 2007, 178). Teoista tulee merkityksellisiä vasta, kun ihmiset sanallistavat julkisesti toimintansa lähtökohdat, sisällöt ja aikomukset (mt., 181–182).

Siten Hiljaisen yliopiston aktivismi tekee julkisen toiminnan mahdolliseksi ja näkyväksi: se synnyttää uusia, ennalta määrittämättömiä yhteisöjä ja yhdessäolon muotoja, joissa esimerkiksi pakolaiskeskusten asukkaat sekoittuvat samanarvoisina keskiluokkaisten galleriavieraiden kanssa. Yhdessäolo mahdollistaa yhdessä toimimisen ja siten vallan aktiivisen ottamisen. Arendt huomioi, kuinka valta merkitsee aina vallan mahdollisuutta, potentiaa. Valta syntyy ihmisten välillä, kun he toimivat yhdessä ja katoaa samalla hetkellä, kun he eroavat toisistaan. (Mt., 203–204.) Tätä ajatusta soveltaen Hiljainen yliopisto voi ottaa vallan tuottaa akateemista tietoa ja opettaa riippumatta siitä, kuinka päteviä opettajia tai kuinka lahjakkaita opiskelijoita heillä on. Tämä asettaa Hiljaisen yliopiston yliopistotiedon tasa-arvoiseen suhteeseen edustuksellisen ja etabloituneen yliopistotiedon kanssa—jolloin normin ja sen vaihtoehdon välinen hierarkia kumoutuu. Hiljaisten tai hiljennettyjen yliopisto voimistaa sellaisia suhteita, joiden välille ei yhteiskunnassa ole valmiita yhteyksiä. Se tekee näkyväksi yhteiskunnan alistettujen

toimintaa, jolloin esiin nouseva elämän ja tiedon prekaarisuus on pakko ottaa tosissaan. Vasta sen jälkeen Hiljaisen yliopiston osallistujien elämästä ja olosuhteista voidaan keskustella.

Samankaltaisesta yhdessäolon poliittisesta ja performatiivisesta vallanotosta on kirjoittanut myös Judith Butler (2015, 18–19). Butleria mukailleen Hiljaisessa yliopistossa riittää jo se, että sen esille tuomat, hiljaisuuteen asetetut ihmiset ottavat itselleen tilaa ja muistuttavat elämällään ja elävillä ruumiillaan olemassaolostaan ja kuulumisestaan yhteiskuntaan.

Työperäinen maahanmuutto ja pakolaisuus merkitsee myös vierauden synnyttämistä, kun yhteiskunnan etuoikeutetut pyrkivät turvaamaan sitä, mikä itselleen on turvallista ja tuttua. Systeemiseen rasismiin sisältyy puhe vieraudesta, vieraista tavoista, vieraista kielistä ja vieraista maantieteistä—ja kotouttamisesta. (Ks. myös Sellars 2014, ix–xii.) Tämä systeeminen vierauttaminen kutsuu ajattelemaan myös Hiljaisen yliopiston (ehdotonta) vieraanvaraisuutta.

Hiljaisen yliopiston taideaktivistinen toiminta ei ole suoraan sidoksissa rahaan: toiminnan ytimessä on ilmaisuus, vastikkeeton jakaminen ja sekä opettamisen että osallistumisen vapaaehtoisuus. Ja, koska opettajat ja osallistujat ovat vieraita, muukalaisia asuinmaassaan, edellyttää se Jacques Derridan (2000) ehdottoman, absoluuttisen vieraanvaraisuuden asennetta suhteessa yliopiston tausta- tai isäntäorganisaatioihin. Ehdottoman vieraanvaraisuuden mukaisesti opetusisältöjä ei voi etukäteen tuntea eikä niitä voi täysin etukäteen kontrolloida: vieras tuo tilanteeseen sen minkä tuo, riippumatta isäntäorganisaation tarpeista. Se on osa kamppailua, jossa asettuvat vastatusten pysyvä akateeminen instituutio ja kiireellisemmät koulutuksen ja tiedonjakamisen alustat. Se on yhdenlainen Michel Foucault'n (1986) ehdottama *espace autre*, toinen tila, rinnakkainen toimintamuoto suhteessa ajatukseen kiinteästä yliopistosta tai taidelaitoksesta. Foucault polemisoi asetelmallisuutta, jossa erilaiset tilat asetetaan toistensa vastakohdiksi ilman, että tätä kahtiajakoa riittävästi kyseenalaistetaan. Vastakkaisina ääripäinä voi olla esimerkiksi julkinen ja yksityinen tila tai esimerkiksi taidegallerian tila ja yliopistotila.

Samoin yliopistoon opettamaan tulevan vieraan ei absoluuttisen vieraanvaraisuuden näkökulmasta tarvitse sopeutua isännän eli uuden elinympäristön ja oppijärjestelmien tavoille, vaan hän saa pysyä suhteessa niihin vieraana—sellaisena kuin on. Derridan ehdoton vieraanvaraisuus on toiminnallista vastarintaa muukalaisvihamielisyyttä, rasismia ja yhteiskunnan alistavia suhteita kohtaan. Hiljaisen yliopiston osallistujilla on tämän vieraanvaraisuuden alla mahdollisuus hangata vastaan, olla kotoutumatta ja sulautumatta—pitää kiinni omastaan. Kun muualla yhteiskunnassa akateemiset ihmiset rajataan ja luokitellaan 'heihin ja meihin' kulttuuristen piirteiden, oppiarvojen ja tapojen perusteella, Hiljainen yliopisto samanaikaisesti kutsuu, sallii ja tarvitsee kaikki ja kenet tahansa.

Mahdollisuus opettaa ja puhua vapaasti merkitsee myös vastuuta. Asettuessaan käynnistämisyvaiheessa isäntäorganisaationsa varaan asettaa Hiljaisen yliopiston vastarintainen aktivismi itsensä myös riskin eteen. Se tarjoaa isäntänä toimivalle taidelaitokselle mahdollisuuden rekuperaatioon, tehdä yliopiston toiminnasta harmitonta. Taideinstituution sisällä toimiessaan Hiljaisen yliopiston poliittinen voima—eettinen sydän—voidaan menettää ainakin kolmella tavalla: yhtäältä taidekonteksti voi tuottaa yliopistosta vain hiljaisen vastarinnan representaatiota, etäisyyden päästä tarkasteltavaa esitystä—vain 'taidetta'. Ja toisaalta taidekontekstiin liitettyä Hiljaisen yliopiston poliittista voimaa on helpompi rajata ja vähätellä. Sitä voidaan tarkastella 'vain' taiteena.

Kolmanneksi Hiljaisen yliopiston alulle saattama muutos ei voi toteutua, jollei sen isäntäorganisaatio ole sekin avoin riskille: jollei se avaudu ehdottomaan vieraanvaraisuuteen ja ole valmis huokoistamaan ja venyttämään hallinnollisia ja toiminnallisia protokolliaan. Tämä tarkoittaa yliopiston toimijoiden subjektiivuuden ja toimijuuden tunnustamista esimerkiksi antamalla heille luvan liikkua instituutioiden sisällä, antamalla käteen liikkumisen konkreettisesti mahdollistavat avaimet. Lisäksi ehdottomaan vieraanvaraisuuteen sisältyisi rahallisten korvausten maksaminen työstä, joista muissakin yhteyksissä maksetaan palkkaa, sekä sellaisten käytäntöjen kehittäminen, joilla

palkanmaksu onnistuisi, vaikka opettajalla ei olisikaan oikeaa henkilötunnusta, pankkitiliä tai taitoa laskuttaa työstään taloushallinnon edellyttämällä tavalla (Ögüt & Malzacher 2016, 16).

Ehkä juuri näiden riskien takia Hiljaisen yliopiston historiaan on välttämättä sisällynyt myös epäonnistumisia. Taiteilija-aktivisti Ögüt (mt., 12) kertoo, kuinka osa yliopiston toimipisteistä ei ole taustainstituutioiden ja -toimijoiden tuesta huolimatta saanut vakiinnutettua toimintaansa tai toiminta on jäänyt epäaktiiviseksi. Silti nämä epäonnistumisetkaan eivät ole kategorisia epäonnistumisia: nekin ovat saattaneet toimia lähetteinä prosesseille, joissa osallistujat ovat asettuneet alttiiksi uudelle ja muutokselle.

Ehdoton ja vapaa yliopisto

Perinteisen yliopiston yksi kyseenalaistamaton arvo on ollut akateeminen vapaus. Tosin jo Derrida (2002, 213) on kyseenalaistanut tämän vapauden todetessaan, että akateemisen vapauden ehdottama ja sisältämä vapaus on aina ehdollista: se on vapautta vain tietynlaiselle toiminnalle, puheelle ja kirjoittamiselle. Tieteen ja taiteen vapaus rajautuu tilojen ja tilanteiden—institutionaalisten sääntöjen ja luonnollistettujen normien—sisäpuolelle. Tällöin vapaus on lähtökohtaisesti vapautta vain suhteessa kehyksiinsä. Onko siis edes mahdollista luoda käytäntöjä ja paikkoja, joissa tiede ja taide voisivat olla vapaampia kuin muualla? Derridalle vapauden mahdollisuus avautuu hänen hahmottelemassaan ehdottomassa yliopistossa. Ehdoton yliopisto olisi vapaa aivan kaikissa toiminnoissaan: puheessa, järjestäytymistavoissa, ajattelussa, kirjoittamisessa. (Mt., 213–214.)

Foucault'ta (1997, 281–301) seuraten vapaus ei ole ominaisuus vaan harjoite. Tätä samaa Derridakin tarkoittanee ehdottoman yliopiston vapauden performatiivisuudella. Ögütin Hiljainen yliopisto harjoittaa vapautta toimiessaan osana erilaisia taidetapahtumia tai jo olemassa olevan taideorganisaation sisällä, mikä mahdollistaa Hiljaiselle yliopistolle institutionaalisen vapauden ja intressittömyyden. Intressittömyyden myötä

Hiljainen yliopisto on suvereeni eli riippumaton suhteessa tietoon ja opetukseen. Intressittömyys merkitsee myös täysivaltaisuutta suhteessa toiminnan perustamiseen, jakamiseen ja aktivismiin, mikä irrottaa sen voittoa tavoittelevasta ja suoraan vaihtoon perustuvasta liiketoiminnasta tai muusta derridalaisesta pakkovallasta. (Vrt. Derrida 2002, 205–206.)

Irit Rogoffille (2010b) 'vapaa' ilmenee liikkeenä, jossa tietoa ei määritellä suhteessa opintojen ulkoisiin tai muodollisiin rakenteisiin vaan itseorganisoitumisen logiikkaan. Itseorganisoituminen merkitsee samanaikaisuutta, eli moninaisten erilaisuuksien tuomista yhteen. Tällöin—myös Jean-Luc Nancya seuraten—tiedon vapaus tarkoittaisi tiedon monistamista ja linkittämistä vaihtoehtoisin ja odottamattomiin kokonaisuuksiin. Siten vapaa tiede ja taide edellyttäisivät nimenomaan Hiljaisen yliopiston kaltaisia vaihtoehtoisia ja yllättäviäkin oppimisen paikkoja. Sekoittuvathan esimerkiksi Hiljaisessa yliopistossa tarkoituksella ja tahattomasti keskenään niin yliopiston toimijat kuin taustainstituutioiden näyttelyihin ja taidetapahtumiin osallistuvatkin.

Derridan esittämä ajatus ehdottomasta yliopistosta ja Hiljainen yliopisto sen yhtenä mahdollisena esimerkkinä purkaa Jürgen Habermasin välittämää ymmärrystä yhteiskunnassa eriytyneestä, segmentoituneesta asiantuntijuudesta, jossa muutos ja uudelle avautuminen tapahtuu pääosin asiantuntijoiden ja asiantuntijainstituutioiden välittämänä (ks. Haapalainen 2009). Tämä asiantuntijuuden keskittyminen luo normatiivisuuden ohella inklusiivista, sisään ottavaa valtaa yli jäljelle tai reunoille jäävän maailman ja taidemaailman.

Hiljaisen yliopiston kaltaiset projektit hajauttavat ja murtavat asiantuntijuutta rajaavia rakenteita ja luovat tilaa ja avaruutta myös tietämisen ja tiedon ympärille.² Hiljainen yliopisto toiminnallaan näyttää, kuinka tieto ja tietäminen ei ole vain yksi keskiöstä käsin määritelty kokonaisuus, vaan se koostuu moninaisista tiedoista ja tietämisen tavoista. Siten se hajauttaa tietoon ja tietämiseen liittyvää hegemonista valtaa. Tieto ja eriytyneet asiantuntijuus ei ole ainoastaan jääne jonkun muun (rakenteiden, yhteiskunnan, maahanmuuttoviranomaisten,

2. Toisaalta eriytyneen asiantuntijakulttuurin murros on tapahtumassa laajemminkin. Esimerkiksi kaupunkiaktiivismin synnyttämät uudet toimijuudet ja yhteistoimintamallit ovat vahvasti synnyttämässä vaihtoehtoja habermasilaiselle ylhäältä alas suuntaavalle asiantuntijakulttuurille (ks. Mäenpää & Faehnle 2021).

akatemian) palveluksessa, vaan neuvoteltavissa ja uudelleenarvioinnissa oleva dynaaminen sisältö. Hiljainen yliopisto luo uudenlaisia 'järjestäytyneitä' olemisen tapoja ja siten uudenlaista tietoisuutta ja uudenlaisia suhteita. Hiljaisen yliopiston tieto nousee siihen osallistuvien historiasta, arjesta ja elämän aineellisista rakenteista; niistä kyvyistä, taidoista ja tarpeista, joita siihen osallistuneilla jo on.

Hiljainen yliopisto ja kriittinen pedagogiikka

Hiljaisessa yliopistossa risteytyy kaksi periaatteellista sisältöä: yhtäältä se käsittelee turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten subjektiivuutta ja toisaalta siellä harjoitetaan vaihtoehtoista pedagogiikkaa, jossa tiedontuotannon perusedellytyksenä on sekä turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten että muiden yleisöjen yhdenvertainen kanssaolo (Tan 2014). Hiljainen yliopisto asettaa rakenteillaan osallistujansa avoimeen ja vieraanvaraiseen suhteeseen toinen toistensa ja postkolonialistisen maailman kanssa. Se haastaa 'hiljaisuuden' passiivisena tai tyhjänä olotilana (Ponzo 2012).

Asettumalla vakiintuneen yliopistoinstituution hämärille takamaille (vaikkakin vakiintuneen taidemaailman ehdotomaan eturintamaan) Hiljainen yliopisto nakertaa vahvaa yliopisto-käsitettä ja siihen sisältyviä etuoikeuksia (ks. Derrida 2002, 214). Siten sen kriittisenä ja eettisenä tehtävänä ei ole kehittää tai parantaa jo olemassa olevaa asiantuntija-, koulutus- tai taideinstituutioita rakenteineen, vaan mahdollistaa moninaisempia ääniä ja osallistaa yhteiskunnan niin sanottuja 'toisia', institutionalisoimattomia ja hiljaisia, julkiseen keskusteluun (Harney & Moten 2013). Se kritisoi myös isäntäorganisaatioitaan. Vaikka Hiljaisen yliopiston taideorganisaatiot ovatkin avanneet ovensa yliopiston vieraille ja kategorisoi-mattomalle hiljaisuudelle, ovat ne samaan aikaan osatoimi-joina myös ulossulkevissa ja toiseuttavissa yhteiskunnallisissa prosesseissa: syntyneet ja vakiintuneet osana hiljentämisen protokollia. Siksi Hiljaisen yliopiston aktivismi ei tähtää kriittisyydellään vain instituutioiden sisäisen tiedon ja toimijuuksien

demokratisoitumiseen, vaan tuo esiin sellaista notkeampaa ja satunnaisempaa tietoa, jota ei voi suoraan institutionalisoida.

Hiljaisen yliopiston aktivistinen kritiikki näyttää samaan aikaan sekä yhteiskunta- ja koulutusjärjestelmän epäonnistumisen että sellaisten ihmisten tiedon menetyksen, jotka esimerkiksi turvapaikanhakuprosessit ovat prekarisoineet, hiljentäneet tai mykistäneet. Hiljaisen yliopiston liikkuva akateemisuus on ylipaikallistunutta tiedontuotantoa, joka migraation ja pakolaisuuden myötä on menettänyt legitimitettinsä ja arvonsa. Aiemmin—muualla ja toisaalla—tunnustettu tieto on muuttunut oudoksi ja tunnistamattomaksi, kuten Tan (2014) kuvailee. Silti yliopiston esiintuomaa hiljaisuutta ei tule ymmärtää passiivisena tilana. Päinvastoin, se manifestoi hiljaisuuden potentiaa—siinä piilevää aktiivista ja toiminnallista tietoa, joka on tunnistamattomana jäänyt katveeseen. Hiljaisuudella on radikaali potentiaali. Se eroaa esimerkiksi Michael Polanyin esittelemästä hiljaisesta tiedosta, joka on kokemukseen perustuvaa artikuloimatonta tietoa. Tämänkaltaisesta esiyymmärrykseen tai ruumiilliseen tietoon perustuvasta hiljaisuudesta ei Hiljaisessa yliopistossa ole kysymys. Hiljaisen yliopiston hiljaisuus on kolonialistisen yhteiskunnan alistussuhteista aiheutuvaa hiljentämistä. Siten Hiljaisen yliopiston hiljaisuus ei ole äänettömyyttä, vaan rakenteellisen sarron ja väkivallan moniäänistä vastustusta.

Hiljaisen yliopiston lähtökohtia voi rinnastaa Ivan Illichin 1970-luvulla esittämiin kouluttoman yhteiskunnan radikaaleihin ideaaleihin. Illichin (1972) mielestä koulun ja muun maailman väliset raja-aidat piti murtaa. Hän tavoitteli elinikäiseen oppimiseen pohjaavaa kasvatusjärjestelmää, jossa kaikilla iästä ja taustoista riippumatta olisi mahdollista oppia: oppimisen ja koulutuksen ei tulisi olla esimerkiksi vain lasten ja nuorten etuoikeus. Symmetrisesti, myös opettajana voisi Illichin hahmotelmassa toimia kuka vain. Tämän edellytyksenä oli se, että oppiminen irrotettaisiin koulusta laitoksena ja tietoa arvottavana järjestelmänä. Tavoitteena oli vapaa oppiminen, jota ei säädellä ulkoapäin. Oppiminen syntyisi ihmisten yhdessä tuottamista ja jakamista merkityksistä—aivan kuten Hiljaisessa

yliopistossakin. Hiljaisen yliopiston toimintaperiaatteet saavat taustatukea myös muilta kriittisen pedagogian edustajilta. Esimerkiksi Paolo Freire (2005, 75–93) on ”sorrettujen pedagogiikassaan” kirjoittanut siitä, kuinka kouluinstituutio toimii yhteiskunnassa yksisuuntaisena tiedon siirtäjänä tai tallentajana. Freiren mukaan kasvatuksen tallennevaikutus luo opettajan ja oppilaan väliseen suhteeseen passivoivaa hierarkiaa, jossa opettaja ylhäältä alaspäin tallentaa opiskelijaan yhteiskunnassa oikeana pidetyt totuudet.

Hiljainen yliopisto osoittaa Freiren tunnistaman pedagogisen ”sorrion” tallennevaikutusta laajemmaksi ilmiöksi. Sorrettujen pedagogiikalla on Hiljaisessa yliopistossa sananmukainen merkitys. Se ei ole kiinni vain opettajan ja oppilaan välisestä tietoon ja arvoon rakentuvassa suhteessa, jossa opiskelijan osaaaminen näyttäytyy suhteessa opettajan tietoon vajavaisuutena. (Ks. Rancière 2009, 8 ja 1991, 7.) Hiljaisen yliopiston tapauksessa sorrion rakenteina voi nähdä myös sen, kuinka valikoidusti yhteiskunnallisissa prosesseissa tieto ja tiedon haltija määritetään hyväksytyksi tai luotettavaksi ja kuinka valikoidusti toisille sallitaan aktiivinen toimijuus ja toisille ei.

Hiljaisen yliopiston rakentama opetusala on luonteeltaan radikaali ja aktivistinen: ”kaiken mitä teemme, mittakaavataan pientä tai suurta, pitäisi johtaa poliittiseen muutokseen”, määrittelee Ahmet Ögüt (Ögüt & Malzacher 2016, 22). Aktivistinen asenne onkin välttämätön muutokselle, ainakin jos seuraa Chantal Mouffen (2007) toteamusta siitä, että yhteiskunnalliseen muutokseen ei vielä riitä pelkkä taiteen tai kasvatuksen tuominen julkiseen tilaan. Muutokseen tarvitaan nimenomaisesti aktivismia. Tällöin myös tiedon päämääränä tulee olla sen toiminnallinen ja aktivistinen luonne. Aktivistinen asenne merkitsee tiedostavaa oppimista ulos koulutuksen sisälle yhteiskuntaan sopeuttavista normatiivisista käytännöistä: poisoppimista (ks. esim. Sternfeld 201). Poisoppimisen ajatus Hiljaisen yliopiston tapauksessa merkitsee erityisesti oppimista pois niistä kolonialistisista kulttuurisista ja sosiaalisista etuoikeuksista, jotka estävät esimerkiksi Hiljaisen yliopiston oudon tiedon tavoittamisen ja siten eettisen suhteen luomisen prekaarissa asemassa

oleviin niin sanotusti toisiin tai hiljennettyihin. (Ks. Landry & MacLean 1996, 4–5; myös Spivak 1994.) Poisoppiminen ei merkitse siten vain sellaisen tiedon sisäistämistä, jota ei vielä olla sisäistetty, vaan jatkuvaa harjoitetta, jossa radikaalin vieraanvaraisesti avaudutaan sellaiselle oudolle tiedolle, jota oma etuoikeutettu asema—kansalaisuus, sukupuoli ja muut taustatekijät—estää saavuttamasta. Poisoppiminen merkitsee oman historian, ennakkoluulojen ja opittujen ja sitä myötä luonnollistuneiden asenteiden kriittistä tarkastelua ja vanhentuneista dualismeista irrottautumisesta; tietämisen ja tiedon moninaisuuden näkemistä ja kuulemista. Hiljainen yliopisto kutsuu taiteellisesti-aktivistisina tekoina kuvittelemaan sortavien ja rajaavien rakenteiden sijaan solidaarisuuden tekoja suhteessa Berliinissä siistijänä toimivaan sairaanhoitaja-Ludmilaan ja kaikkiin muihin pakolaisina ja siirtolaisina kotimaassaan asuviin.

LÄHTEET

- Arendt, Hannah. 2007. *Vita activa. Ihmisenä olemisen ehdot*. Tampere: Vastapaino.
- Azoulay, Ariella Aïsha. 2019. ”Imagine Going on Strike: Museum Workers and Historians.” *e-flux journal* #104, November 2019. Haettu 13.2.2021. <https://www.e-flux.com/journal/104/299944/imagine-going-on-strike-museum-workers-and-historians/>
- Bağcıoğlu, Neylan. 2016. ”Artistic Labour: Seeking a Utopian Dimension.” *Cadernos de Arte et Antropologia* (Special issue: Micro-utopias: anthropological perspectives on art, relationality, and creativity) 5 (1): 117–133.
- Baltes, Matthias. 1993. ”Plato’s School, the Academy.” *Hermathena* 155 (Winter 1993): 5–26.
- Butler, Judith. 2015. *Notes Toward a Performative Study of Assembly*. Lontoo & Cambridge: Harvard University Press.
- Cox, Emma. 2014. *Theatre and Migration*. Lontoo: Red Globe Press.
- Derrida, Jacques. 2002. *Without Alibi*. Käänt. Peggy Kamuf. Stanford: Stanford University Press.
- Derrida, Jacques. 2000. *Of Hospitality / Anne Dufourmantelle invites Jacques Derrida to respond*. Käänt. Rachel Bowlby. Stanford: Stanford University Press.
- Foucault, Michel. 1997. *Ethics: Subjectivity and Truth*. New York: The New Press.

- Foucault, Michel. 1986. Of "Other Spaces." Käänt. Jay Miskowiec. *Diacritics* 16 (1): 22–27.
- Foucault, Michel. 1980. *Tarkkailla ja rangaista*. Suom. Eevi Nivanka. Helsinki: Otava.
- Frankenberg, Ruth. 1993. *White women, race matter: The social construction of whiteness*. Minneapolis: University of Minneapolis Press.
- Freire, Paulo. 2005. *Sorrettujen pedagogiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Giroux, Henri. 2013. "Critical Pedagogy in Dark Times." *PRAXIS educativa* XVII (2): 27–38.
- Haapalainen, Riikka. 2018. *Utopioiden arkipäivää: Osallistumisen ja muutoksen paikkoja nykytaiteessa 1980–2011*. Väitöstudium. Helsinki: Unigrafia.
- Haapalainen, Riikka. 2009. "Nykytaiteen osallistavat opetukset." *Aikuiskasvatus-lehti* 2/2009: 116–123.
- Harney, Stefano & Moten, Fred. 2013. *The Undercommons: Fugitive Planning & Black Study*. Wivenhoe, New York & Port Watson: Minor Compositions.
- hooks, bell. 1997. "Representing Whiteness in the Black Imagination." Teoksessa *Displacing Whiteness: Essays in Social and Cultural Criticism*, toim. Ruth Frankenberg, 165–179. Durham & Lontoo: Duke University Press.
- Hyvärinen, Pieta, Koistinen, Aino-Kaisa & Koivunen, Tuija. 2021. "Tuottavan hämmennyksen äärellä: näkökulmia feministiseen pedagogiikkaan ympäristökriisien aikakaudella." *Sukupuolentutkimus* 34(1): 6–18.
- Illich, Ivan. 1972. *Deschooling Society*. London & New York: Marion Boyars.
- Landry, Donna & MacLean, Gerald. 1996. "Introduction. Reading Spivak." Teoksessa *The Spivak Reader. Selected works for Gayatri Chakravorty Spivak*, toim. Donna Landry ja Gerald MacLean, 1–14. New York & Lontoo: Routledge.
- Mouffe, Chantal. 2007. "Artistic Activism and Agonistic Spaces." *Art & Research. A Journal of Ideas, Contexts and Methods* 1 (2).
- Mäenpää, Pasi & Faehnle, Maija. 2021. *4. sektori. Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Ponzo, Francisco. 2012. "Performing silence." *The Silent University Reader*, 10–15. Lontoo: Delfina Foundation & Tate.
- Rancière, Jacques. 2009. *The Emancipated Spectator*. Käänt. Gregory Elliott. London—New York: Verso.
- Rancière, Jacques. 1991. *The Ignorant Schoolmaster. Five Lessons in Intellectual Emancipation*. Käänt. Kristin Ross. Stanford: Stanford University Press.
- Rogoff, Irit. 2010a. "Turning." Teoksessa *Curating and the Educational Turn*, toim. Paul O'Neill ja Mick Wilson, 32–46. Amsterdam: Open Editions / de Appel.
- Rogoff, Irit 2010b. "Free." *e-flux Journal* # 14, March 2010. Haettu 13.2.2021. http://worker01.e-flux.com/pdf/article_120.pdf.
- Rogoff, Irit. 2007. "Academy as Potentiality." *zehir—The Open School* 60/61, 2007, 4–9.
- Sellars, Peter. 2014. "Forewords." Esipuhe Emma Coxin teokseen *Theatre and Migration*, viii–xii. Lontoo: Red Globe Press.
- Serres, Michel. 1982. *The parasite*. Käänt. Lawrence R. Schehr. Baltimore & Lontoo: The Johns Hopkins University Press.
- Spivak, Gayatri Chakravorty. 2012. *An Aesthetic Education in the Era of Globalization*. Cambridge & Lontoo: Harvard University Press.
- Sternfeld, Nora. 2016. "Learning Unlearning." *CuMMA PAPERS #20*. Espoo: Aalto-yliopisto. Haettu 13.2.2021. <https://cummastudies.files.wordpress.com/2016/09/cumma-papers-20.pdf>.
- Tan, Pelin. 2014. "Uncommon knowledge. A transversal dictionary." *Eurozine* 30 May 2014. Haettu 13.2.2021. <https://www.eurozine.com/uncommon-knowledge/>
- Vidokle, Anton. 2010. *Exhibition to School: unitednationsplaza*. Teoksessa *Curating and the Educational Turn*, toim. Paul O'Neill ja Mike Wilson, 148–156. Lontoo: Open Editions—de Appel.
- Vidokle, Anton. 2008. "Opening Remarks." *Night School*, January 31st, 2008, New Museum, New York. Haettu 13.2.2021. <https://dubaiinstitute.wordpress.com/2009/04/10/anthony-vidokle-opening-remarks-of-night-school/>
- Wekker, Gloria. 2016. *White Innocence. Paradoxes of Colonialism and Race*. Durham & Lontoo: Duke University Press.
- Ögüt, Ahmet & Malzacher, Florian. 2016. "How can we imagine a school culture based on solidarity? Ahmet Ögüt in conversation with Florian Mazacher." Teoksessa *The Silent University: Towards a Transversal Pedagogy*, toim. Florian Malzacher, Pelin Tan ja Ahmet Ögüt, 12–23. Berliini: Sternberg Press.

Toim.
Lea Kantonen
Sari Karttunen

YHTEISÖTAITEEN ETIIKKA

Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle

YHTEISÖTAITEEN ETIIKKA

Tilaa toiselle, arvoa arvaamattomalle

Toim.

Lea Kantonen

Sari Karttunen